“ผู้ด้อยโอกาสใหม่” จากครอบครัวแรงงานข้ามชาติ: ผลกระทบจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

อภิชาติ ใจอารีย์*

ชัยณรงค์ ศรีรักษ์**

บทคัดย่อ

สืบเนื่องจากบทความ “ใครคือผู้ด้อยโอกาสคนต่อไป? ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” โดยศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะที่ได้นิยาม “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” อันเกิดจากกรอบข้อตกลง MRAsของการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเบื้องต้นดูครอบคลุมดีเพราะฉายภาพอนาคตของแรงงานฝีมือทั้ง8กลุ่มสาขาอาชีพที่จะตกเป็นผู้ด้อยโอกาสกลุ่มใหม่ในประเทศปลายทางอันเกิดจากภาษาและวัฒนธรรม แต่สำหรับบทความนี้ได้ให้นิยามผู้ด้อยโอกาสใหม่ที่ลื่นไถลแตกต่างออกไป โดยใช้คำว่า “Neo Vulnerable” แทนอย่างจงใจ ทั้งนี้เมื่อเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือดูเหมือนจะเป็นผู้คนส่วนใหญ่ที่จะเคลื่อนย้ายไปประเทศปลายทางโดยเฉพาะประเทศไทยและมากกว่าครึ่งเป็นการกระทำแบบ “ลอดรัฐ” ที่ผิดกฎหมาย ภายใต้การจัดการโดยระบบทะเบียนราษฎร์จึงทำให้คนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นแรงงานข้ามชาติ ถูกกฎหมายที่ปะปนและกระจายไปตามแหล่งระบบผลิตสำคัญต่างๆ ทั่วประเทศที่ส่วนหนึ่งเริ่มสร้างสถาบัน “ครอบครัวข้ามชาติ” ขึ้นอันเป็นมูลเหตุของ “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ที่รัฐจะต้องรับภาระและส่งมอบความยุติธรรม ทั้งนี้แม้พันธกิจของการแต่งงานในเชิงสังคมวิทยาคือการทำหน้าที่ตามโครงสร้างระบบสังคมปกติ หากแต่กรณีดังกล่าวนี้กลับอยู่ในสายตาของผู้คนส่วนใหญ่ในลักษณะเดียดฉันท์และทำหน้าที่กวดไล่ให้แรงงานข้ามชาติ คู่ครองตลอดจนเด็กที่เกิดมาให้กลายเป็นคนชายขอบ บทความนี้เป็นการวิเคราะห์วาทกรรมภายใต้แนวคิด “ความเป็นชายขอบ” “การกลืนทางวัฒนธรรม”และ“โลกาภิวัตน์”โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, Corresponding author: e-mail: feduacj@ku.ac.th

** นักวิชาการอิสระ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กอรปกับนำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มแรงงาน “ลอดรัฐ” ที่มีครอบครัวข้ามชาติเพื่อยืนยันให้เห็นว่าเด็กจากครอบครัวลักษณะดังกล่าวนี้ถูกลดทอนสิทธิพื้นฐานอย่างไรภายใต้นิยามการเป็นคนชายขอบของพลเมืองอาเซียน

คำสำคัญ: ผู้ด้อยโอกาสใหม่/ ครอบครัวข้ามชาติ/ แรงงานลอดรัฐ/ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

“The new disadvantaged” from Transnational Worker Family: The effect of ASEAN Economic Community (AEC)

Apichart Jai-aree[*]
Chainarong Sriruk[**]

Abstract

With the reference to the article “Who is the next disadvantaged?: The effect of being a part of AEC” written by Sirinun Kittisuksathit et al (2013), “The new disadvantaged” has been defined based on the MRAs framework of agreement of AEC in 2015. This definition inclusively depicts the eight careers of the future workforce which will consequently be “The new disadvantaged” in the countries with multi-languages and cultures. In this article, “The new disadvantaged” is intentionally and differently referred to “Neo Vulnerable”. The is due to the fact that entering to AEC will transfer unskilled labors to terminal country, especially to Thailand and that more than half of them will illegally transferred. Under the civil registration system, these labors will be legal and mobilized to the important production line throughout the country. Accordingly, they will set up transnational family, which leads to “The new disadvantaged” equally undertaken by the government.

[*] *Asst. Prof., Ph.D, Department of Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University*

[**] *Independent Researcher, Ph.D Student of Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University*

Although the marriage is set up for the social structure for the normal society, it might be perceived in a negative perception by the majority of people, who discharge transnational labors, their couples, and children.

This article aimed to criticize the social discourse on the paradigm "The disadvantaged", harmonization and globalization. The critique was derived from document analysis and empirical data presentation from the interviews of "The illegal labors" from transnational family. This was to confirm and portray how the children from transnational family were derogated their rights.

Keywords: New Disadvantaged/Transnational Family/ Illegal Labors/ ASEAN Economic Community

บทนำ

การรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(ASEAN Economic Community-AEC) จะเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2558 เพื่อเป็นการร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนกันใน 3 เสาหลักคือ เสาหลักประชาคมความมั่นคง (ASEAN Security Community-ASC) เสาหลักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และเสาหลักประชาสังคม และวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)เป็นผลให้ประชากรอาเซียน (ASEAN Citizen) มีจำนวนรวมกันทั้งหมดประมาณกว่า 600 ล้านคนที่จะมีค่านิยมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่แน่นเหนียว มีการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันอย่างเสมอภาคเท่าเทียมตลอดจนมีสังคมความเป็นอยู่ร่วมกันที่เอื้ออาทรผลดังกล่าวทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของประชากรและสามารถใช้ทรัพยากรของประเทศสมาชิกได้อย่างเสรี สำหรับการเคลื่อนย้ายแรงงานและประชากรในกรอบ AECมีกฎเกณฑ์สองประการหลัก คือ การค้าบริการ (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS) และการเคลื่อนย้ายแรงงานวิชาชีพตามข้อตกลงยอมรับร่วมกันด้านคุณสมบัติในสาขาวิชาชีพหลัก (Mutual Recognition Arrangements: MRAs) สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ของปรากฏการณ์เคลื่อนย้ายผู้คนคือผลกระทบในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศต้นทางหรือปลายทาง ซึ่งผลกระทบในอนาคตต่อประชากรอาเซียนจึงมีแนวโน้มในการถูกเลือกปฏิบัติ ถูกละเมิดสิทธิ และการไม่ได้รับการเคารพในศักดิ์ศรี ดังนั้นประเด็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกลุ่มประชากรอาเซียนจึงนับเป็นประเด็นเร่งด่วนของประเทศสมาชิกสมควรตระหนัก

ทั้งนี้จากการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม-วัฒนธรรมอันเกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคได้ส่งผลกระทบในหลายลักษณะ โดยเฉพาะการรุกรานทางวัฒนธรรมนั้นสำคัญเพราะจะส่งผลต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของประเทศปลายทางอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ธนากร พรมหาญ, 2547) สำหรับประเทศไทยแล้วจากภาวะการณ์ขาดแคลนแรงงานระดับไร้ฝีมือและกึ่งไร้ฝีมือในบางประเภทกิจการที่แรงงานไทยไม่นิยมทำงาน เช่นงานรับใช้ในบ้านงานประมงทะเลลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมงานภาคเกษตรกรรมงานก่อสร้างฯลฯความต้องการแรงงานดังกล่าวนับเป็นปัจจัยสำคัญที่เร่งเร้าทำให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในประเทศเป็นจำนวนมาก (วินัย ดะห์ลัน และคณะ, 2553, น.9 และ จงจิตร อังคทะวานิช, 2552) โดยการอพยพย้ายถิ่นส่วนหนึ่งเป็นการเดินทางเข้าประเทศอย่างถูกต้องแต่ก็เป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าการลักลอบในลักษณะ“ลอดรัฐ”เข้ามาตามของขบวนการค้ามนุษย์ (ทศพล ทรรศนกลพันธ์, 2549) ประมาณกันว่าในประเทศไทยมีแรงงานข้ามชาติกว่า 3,000,000 คน) ซึ่งคนกลุ่มดังกล่าวถือเป็น คนชายขอบ เหล่านี้ไม่ค่อยได้รับความเป็นธรรมและยังไม่มีหลักประกันความมั่นคงทางสังคมใดๆ

ในขณะที่แรงงานข้ามชาติในประเทศไทยมีจำนวนมากขึ้นและมีความจำเป็นต่ออุตสาหกรรมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากแต่แรงงามข้ามชาติก็ยังไร้ตัวตนในหลายๆ ด้าน สำหรับงานการศึกษานี้ได้นิยาม “**ผู้ด้อยโอกาสใหม่**” ที่แตกต่างไปจากงานการศึกษาของศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และกมลชนก ขำสุวรรณ (2557) ทั้งนี้มุมมองของทั้งสองได้นิยามผู้ด้อยโอกาสใหม่เพียงกลุ่มผู้ที่สามารถย้ายถิ่นภายใต้กรอบข้อตกลงการค้าและบริการอาเซียน (MRAs)หากแต่การศึกษานี้ให้ความหมายของ“ผู้ด้อยโอกาสใหม่” อันเกิดจากกระบวนการข้ามวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม เชื้อชาติและสัญชาติของกลุ่มแรงงานข้าชาติแบบ “ลอดรัฐ” อันเป็นผลให้เด็กที่เกิดมาต้องเผชิญการเป็นชายขอบในประเทศปลายทาง ทั้งนี้จากภาระหน้าที่ของรัฐในการแบกรับการคุ้มครองดูแลทางสังคมให้กับประชากรในประเทศรวมถึง “ผู้ด้อยโอกาสเดิม” หรือกลุ่มเปราะบางในสังคมที่มีอยู่ก่อนแต่เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้วจะมีกลุ่มประชากรที่เป็นผู้คนกลุ่มใหม่ทั้งเป็นคนท้องถิ่นหรือต่างถิ่นที่เคลื่อนย้ายมาอยู่ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรมแบบอาเซียนและคนกลุ่มใหม่ที่เป็นผลิตผลของการผสานทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติของอาเซียนที่อาจถูกละเมิดไม่รับความไม่เป็นธรรมเหลื่อมล้ำถูกเลือกปฏิบัติหรือเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของบริการสังคมต่างๆ ภายใต้บริบทดังกล่าวกลุ่มประชากรเหล่านี้จึงมีความหมาย เป็นกลุ่ม “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ที่นอกเหนือไปจากการศึกษาของศิรินันท์ และกมลชนก ไม่ได้กล่าวถึงที่จะเกิดขึ้นในประชาคมอาเซียนอันเกิดจากวาทศิลป์

แห่งการผลักไสผู้คนเหล่านั้นให้ออกไปเป็นอื่น (Rhetoric of exclusion) ซึ่งเป็นการทับถมภาระให้แก่รัฐประเทศปลายทาง

ทั้งนี้ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก(Convention on Rights of the Child : CRC) ตั้งแต่ปีพ.ศ.2535 แต่จนปัจจุบันยังคงพบปัญหาและความท้าทายในการดำเนินการเพื่อให้เด็กในประเทศได้รับความคุ้มครองและเข้าถึงสิทธิโอกาสต่างๆ ตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนเชิงประจักษ์ดังกล่าวคือผลการสำรวจกลุ่ม “ผู้มีปัญหาสถานะบุคคล” ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองในระบบบริการสุขภาพในปี พ.ศ.2555 (บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์, 2555, น.65-75) พบว่า มีแรงงานข้ามชาติที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติจำนวน 530,156 คน ในจำนวนนี้เข้าสู่ระบบประกันสังคมเพียง 217,972 คน หรือร้อยละ 41 เท่านั้น โดยครอบคลุมเพียงกลุ่มคนต่างด้าวที่อยู่อาศัยในประเทศไทยมานานและได้รับเลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข 7 จำนวน 457,409 คน และกลุ่มผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ได้รับการสำรวจตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล พ.ศ.2548 (เลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข 0) ที่เหลือยังไม่ได้รับการคุ้มครองใดๆส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถระบุสถานะได้อันเกิดจากการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าปรากฏการณ์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนจำนวนมากส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันในหลายๆ ด้านและทำให้เกิดกระบวนการข้ามชาติ (transnationalism)โดยการแต่งงานข้ามชาติระหว่าง “คนต่างเชื้อชาติ” ซึ่งเป็นปรากการณ์การกลืนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภาพสังคมพหุวัฒนธรรมของกระบวนการโลกาภิวัตน์อันจะนำซึ่งประเด็นซับซ้อนในหลายประเด็นโดยเฉพาะการละเมิดสิทธิ์ ถูกเลือกปฏิบัติหรือเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของบริการสังคมต่างๆ ของเด็กที่เกิดในครอบครัวลักษณะดังกล่าวอันเกิดจากความคลุมเครือทางสถานะของพ่อ-แม่ที่เป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิธีปรากฏการณ์วิทยาเชิงประจักษ์ (Empirical Phenomenology An Approach for Qualitative Research) นี้เป็นการศึกษาแนวคิดและกระบวนการในด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานของครอบครัวข้ามชาติ การสะท้อนความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาเป็นการค้นหาพฤติกรรมของกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่แสดงออกมาโดยตรง โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ร่วมกับศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มแรงงาน “ลอดรัฐ” ที่มี

ครอบครัวข้ามชาติ จำนวน 3 ครอบครัว ที่ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง ที่สามารถเป็นตัวแทน และสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับผลกระทบ และสิทธิด้านต่างๆ ที่กลุ่มแรงงานข้ามชาติพึงได้รับ

แรงงานข้ามชาติกับปรากฏการณ์ “ครอบครัวข้ามชาติ”

แรงงานข้ามชาติหรือบางครั้งรียกแรงงานต่างด้าว เป็นปรากฏการผลกระทบอย่างหนึ่ง จากภาวะ “โลกาภิวัตน์” (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)การเปิดเสรีของอาเซียนจะทำให้เศรษฐกิจและการบริโภคภายในประเทศขยายตัวส่งผลให้มีกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมถูกครอบงำในมิติต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่ม “แรงงานไร้ฝีมือ” ในฐานะปัจจัยการผลิตพื้นฐาน ผลดังกล่าวจึงไล่เบียดให้กลุ่มคนดังกล่าวกลายเป็นคนชายขอบอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ทั้งนี้ “แรงงานข้ามชาติ” ในประเทศไทย เป็นกลุ่มที่เข้าเมืองถูกต้องและไม่ถูกต้อง ด้วยทัศนะที่ว่าแรงงานเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มาเบียดแย่งงานคนไทย เป็นภาระให้รัฐในการจัดบริการสาธารณะบางอย่างให้ ตลอดจนเป็นที่มาของอาชญากรรมและแหล่งรวมโรคระบาด ซึ่งล้วนเป็นวาทศิลป์แห่งการผลักไสให้ออกไปเป็นอื่นของสังคม (Rhetoric of exclusion) ทั้งนี้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้านหนึ่งถูกนำเสนอเป็นชุดวาทกรรมแห่งโอกาสของการพัฒนาภูมิภาคภายใต้ความเป็นหนึ่งเดียวอย่างเท่าเทียม หากแต่ในเชิงประจักษ์กลับเป็นกลายเป็นโอกาสของการครอบงำ คุกคามในมิติต่างๆสำหรับแนวโน้มการย้ายถิ่นในภูมิภาคนั้นข้อมูลจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าวกระทรวงแรงงานสะท้อนปรากฏการณ์ “ลอดรัฐ” โดยช่วงปี พ.ศ.2553 – 2554แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาในไทยส่วนใหญ่จะเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1. แรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานได้ตั้งแต่ปี 2553 - มิ.ย. 2557*

ปี (ธ.ค.)	แรงงานที่ได้รับอนุญาติ(คน)	เข้าประเทศถูกกฎหมาย	เข้าประเทศผิดกฎหมาย
2553	1,335,155	379,560	955,595
2554	1,950,650	678,235	1,272,415
2555	1,133,851	940,531	193,320
2556	1,183,835	1,155,826	28,009
2557(มิ.ย.)	1,559,909	1,539,802	20,107

*ข้อมูลปี 2557 เป็นข้อมูลของเดือนมิถุนายน 2557

ที่มา: ปรับจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน

จากตารางพบว่า ช่วงหลังตั้งแต่ในปี พ.ศ.2555 - มิ.ย. 2557 แม้จะเป็นการเข้ามาอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นผลจากนโยบายที่เห็นความสำคัญของแรงงานข้ามชาติต่อภาคส่วนการผลิตและบริการต่างๆ ของรัฐบาลแต่บางส่วนของแรงงานดังกล่าวอาจจะตกสำรวจและอยู่ในขบวนการค้ามนุษย์ ทั้งนี้ภายหลังจากที่ไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี 2558 จะเป็นช่วงเวลาที่มีการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศในอาเซียน ซึ่งรวมทั้งเปิดเสรีทางด้านแรงงานด้วย ในช่วงนี้คาดว่าจะมีแรงงานจากประเทศต่างๆในอาเซียนเข้ามาในตลาดแรงงานของไทยเพิ่มขึ้นทั้งแรงงานที่ไม่มีฝีมือและแรงงานต่างด้าวที่มีทักษะที่เข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย สะท้อนให้เห็นว่าการที่ไทยเข้าสู่ AEC อาจเป็นแรงกระตุ้นให้แรงงานข้ามชาติทั้งที่ไม่มีฝีมือและมีทักษะต้องการที่จะเข้ามาทำงานในประเทศมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้รายงานการศึกษาสถานการณ์แรงงานต่างด้าวของไทยช่วงก่อนและหลังการเข้าสู่ AEC ในปี 2558 (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2556, น.1-2) พบว่า ช่วงเวลาก่อนที่ไทยจะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนตลาดแรงงานของไทยจะมีแรงงาน 4 กลุ่มใหญ่ได้แก่ กลุ่มแรกคือแรงงานไทยที่ไม่มีฝีมือ กลุ่มที่สองคือ แรงงานต่างด้าวที่ไม่มีฝีมือ กลุ่มที่สามคือแรงงานที่มีทักษะหรือมีความเชี่ยวชาญ และกลุ่มที่สี่คือ แรงงานต่างด้าวที่มีทักษะหรือความเชี่ยวชาญซึ่งเข้ามาในประเทศไทยโดยถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย แต่ภายหลังจากนั้นแรงงานส่วนใหญ่จะเข้ามาอย่างถูกต้องเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนคนกลุ่มดังกล่าวจะกระจายไปตามพื้นที่ส่วนต่างๆ ที่เป็นเขตเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ เช่น จังหวัดหัวเมืองขนาดใหญ่ในส่วนภูมิภาค

ทั้งนี้ไทยมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านรอบๆ จึงทำให้ประเทศไทยตกเป็นประเทศจุดหมายปลายทางที่จะดึงดูดทำให้เกิดการหลั่งไหลของแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานจากลาว พม่า และ เขมร ซึ่งการเข้าเมืองของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้จะเป็นการทำผิดกฎหมายแต่ภาครัฐก็มีนโยบายเพื่อผ่อนปรนเพื่อให้แรงงานเหล่านี้สามารถทำงานให้ประเทศไทย โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายครั้งใหญ่ที่เป็นรูปธรรมคือการจัดระเบียบแรงงานเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลในขณะนั้นมีนโยบายที่จะบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติทั้งระบบ โดยให้แรงงานที่ทำงานในประเทศทั้งหมดรวมทั้งครอบครัวและผู้ติดตามขึ้นทะเบียนรายงานตัว ซึ่งจะได้เลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นรหัส 00 และสามารถยื่นขออนุญาตทำงานต่อรัฐได้ ทั้งนี้นโยบายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเปลี่ยนให้แรงงานข้ามชาติ “ลอดรัฐ” เข้าเมืองผิดกฎหมายเหล่านี้อยู่ในกระบวนการที่ถูกกฎหมายจากนโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นตัวเลขจำนวนของแรงงานข้ามชาติเหล่านั้นกว่า 2,487,045 คน ซึ่งมีการกระจายในพื้นที่เศรษฐกิจและเขตอุตสาหกรรมของประเทศ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2. แรงงานข้ามชาติที่ขึ้นทะเบียน (ได้รับเลขประจำตัว 13 หลักที่ขึ้นต้นรหัส 00)

จังหวัด	แรงงานข้ามชาติขึ้นทะเบียน(คน)
1.กรุงเทพมหานคร	434,612
2.สมุรทรสาคร	245,071
3.ตาก	172,649
4.เชียงใหม่	121,952
5.ชลบุรี	119,133
6.สมุทรปราการ	103,766
7.สุราษฎร์ธานี	94,825
8.ภูเก็ต	94,293
9.ระนอง	93,515
10.ปทุมธานี	79,564
จังหวัดอื่นๆ ที่เหลือ	927,665
รวมทั้งประเทศ	2,487,045

ที่มา: ปรับจาก กฤตยา อาชวนิจกุล (2554)

จากตารางสะท้อนให้เห็นว่า การที่รัฐบาลมีนโยบายกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจ-สังคมไปส่วนต่างๆของประเทศทำให้กลุ่มแรงงานต่างด้าวกระจายตัวไปตามพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศด้วย ไม่เว้นแต่จังหวัดใหญ่ตามส่วนภูมิภาค การกระจายตัวดังกล่าวสอดแทรกไปตามชุมชนและสังคมทำให้เกิดครอบครัวข้ามชาติภายใต้กระบวนการปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม เชื้อชาติ และสัญชาติระหว่างผู้มาใหม่อย่างแรงงานข้ามชาติกับเจ้าของประเทศอย่างคนไทยซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์กระบวนการข้ามชาติ (transnationalism) ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันหลักของสังคมอย่างครอบครัว ส่งผลให้เกิดเป็น “ครอบครัวข้ามชาติ” ทั้งนี้แม้การแต่งงานในเชิงสังคมวิทยาคือการทำหน้าที่ตามโครงสร้างของสังคม หากแต่กระบวนการดังกล่าวนี้ยังอยู่ในสายตาของเจ้าผู้คนส่วนใหญ่ในลักษณะเดียดฉันท์ ความรู้สึกดังกล่าวได้กวดไล่ให้แรงงานข้ามข้ามถิ่น คู่ครองที่เป็นคนไทย ตลอดจนครอบครัวให้กลายเป็นคนชายขอบอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ลักษณะดังกล่าวผลต่อเด็กเกิดใหม่ที่เกิดจากแรงงานไร้ฝีมือเหล่านั่นกลายเป็นเด็กชายขอบที่กองบนนิยาม “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ในพื้นที่สีเทา (grey zone)ยิ่งไปกว่า

นั้นเด็กที่เหล่านี้บางส่วนกลายเป็นคนชายขอบที่ขาดโอกาสและสิทธิพื้นฐานต่างๆนับเป็นประเด็นผลกระทบของการเปิดAEC ในมิติสังคม-วัฒนธรรมที่ควรตระหนัก

ทั้งนี้ข้อมูลการสำรวจเด็กและเยาวชนปี พ.ศ. 2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556) พบว่าในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 4,566,922 คน มีเด็กที่ไม่มีใบแจ้งเกิด 18,995 คน และในจำนวนนี้มีเด็ก 8,999 คนที่ไม่ได้แจ้งเกิด นั่นย่อมทำให้เด็กกลุ่มนี้กลายเป็น “เด็กชายขอบไร้รัฐ” และในจำนวนนี้เด็กที่เกิดจากพ่อแม่ทีเป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองมาแบบผิดกฎหมายหรือที่เรียกว่ากลุ่มคน “ลอดรัฐ” จากทั้งประเทศ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่ไม่มีใบเกิดและไม่ได้แจ้งเกิดอีก 4,304 คนซึ่งเด็กกลุ่มนี้กลายเป็นเด็กไร้สัญชาติในประเทศไทย ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3. จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จำแนกตามการมีสูติบัตร (ใบเกิด)

ปี พ.ศ.	มีใบเกิด	ไม่มีใบเกิด	แจ้งเกิด	ไม่ได้แจ้งเกิด		
				พ่อ/แม่แรงงานข้ามชาติ	อื่นๆ	รวม
2551	4,534,219	18,995	4,545,973	4,304	4,695	8,999
2553				6,890	3,540	10,430
2555				10,543	7,225	17,768

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556)

จากตาราง พบว่า แนวโน้มของเด็กที่ “มีปัญหาทางสถานะ”ที่เกิดจากพ่อ/แม่เป็นแรงงานข้ามชาติกับคนไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและจะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยหลังการเปิดเสรีอาเซียนในต้นปีหน้า สำหรับปรากฏการณ์ “ครอบครัวข้ามชาติ” พบได้ใน 3 รูปแบบ คือ ครอบครัวคนไทยกับแรงงานต่างด้าว ครอบครัวผู้ลี้ภัยชาวลาวและกัมพูชา และครอบครัวแรงงานข้ามชาติอพยพตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554) ซึ่งในกรณีกลุ่มแรกนี้จะส่งผลให้เกิดความกำกวมทางสถานะเพราะสถาบันครอบครัวข้ามชาติดังกล่าวมักจะเป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่แต่งงานกับคนรากหญ้าชาวไทยที่ระดับการศึกษาไม่สูง ผลจากการศึกษา พบว่า “**การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม**” มีปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญคือความต้องการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจด้วยความเป็นพลเมืองของรัฐ เป็นหลัก (กชกร สุทาวัน และคณะ, 2552, น.247-256) จากตรรกะที่กล่าวมาปรากฏการณ์นี้อาจจะสามารถบ่งชี้สัญญาณ

บางประการให้เห็นว่าสังคมไทยภายใต้ร่มเงาของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะมี “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ภายใต้สถาบันครอบครัวแบบข้ามชาติที่รัฐต้องแบกรับเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้แม้ว่าการปรากฏตัวของ “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” จะถือเป็นความท้าทายใหม่ที่รัฐบาลจะต้องจัดการภาพการย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงานข้ามชาติ และคนข้ามชาติในประเทศไทยจึง กลายเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงมากขึ้น นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีนโยบายที่อนุญาตให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเพื่อทดแทนการขาดแคลนแรงงานในภาคการผลิต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ผู้คนเหล่านี้มีส่วนไม่น้อยต่อระดับการพัฒนาที่ผ่านมาจุดเปลี่ยนที่สำคัญในปี 2547 คือการทำให้ความเป็นพลเมือง (ในความหมายที่กว้าง) หรือผู้คนภายใต้การจัดการของรัฐต่อแรงงานข้ามชาติชัดเจนขึ้นโดยผ่านระบบทะเบียนราษฎร รวมทั้งการปรับฐานะจากแรงงานเข้าเมืองผิดกฎหมายไปเป็นแรงงานเข้าเมืองถูกกฎหมาย นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสถาปนาครอบครัวข้ามชาติ ปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามชาติ (ข้ามวัฒนธรรม) จึงปรากฏชัดขึ้นสืบเนื่องจากการย้ายถิ่นข้ามชาติที่เกิดขึ้นและยังสามารถพบเห็นผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติ เช่น ลูกของแรงงานข้ามชาติ รวมถึงสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ เข้ามาอยู่ด้วย ทั้งนี้จุดเปลี่ยนดังกล่าวอาจจะเรียกว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาแต่งงานตั้งครอบครัวในประเทศไทย ซึ่งเริ่มมีการแต่งงานในลักษณะข้ามวัฒนธรรม เช่นคนไทยแต่งงานกับคนพม่า คนพม่าแต่งงานกับคนลาว เป็นต้น ซึ่งปรากฏการณ์กระบวนการข้ามชาติในลักษณะเช่นนี้มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันและสังคมไทยเพิ่มมากขึ้น ด้วยเพราะเป็นการการปะทะทางวัฒนธรรม การปรากฏตัวนี้อาจจะเรียกว่าการก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมตลอดจนเป็นประเด็นท้าท้ายใหม่ซึ่งจะนำมาซึ่งการเปิดเผยตัวตนของ”ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ในบริบทและประเด็นใหม่ๆ ตามมา

ปรากฏการณ์เปิดเผยตัวของ “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ของครอบครัวข้ามชาติ

จากข้อมูลการสำรวจภายในประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันมีแรงงานย้ายถิ่นที่ไม่มีสัญชาติไทย 3.4 ล้านคน(สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว, 2556) ซึ่งนอกจากแรงงานต่างชาติเหล่านี้มาจากประเทศในกลุ่มสมาชิกประเทศอาเซียนแล้วยังเป็นชาวโรฮิงญาพลัดถิ่น ซึ่งคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยในประเทศมานานแล้วและมีลูกซึ่งเกิดในประเทศไทย รายงานขององค์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ พบว่า ในปี พ.ศ. 2554 มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีที่เป็นลูกของแรงงานต่างชาติประมาณ 376,845 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11 ของจำนวนแรงงานข้ามชาติทั้งหมด (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554) ซึ่งคนกลุ่มดังกล่าวนอกจากจะไม่สามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐแล้วโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเอง เป็นที่พึ่งของผู้อื่นและมีความสามารถอื่น ๆ เต็มตามศักยภาพของเด็กได้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยไม่อาจเกิดขึ้น

ได้เพื่อยืนยันปรากฏการณ์ความยากลำบากของ “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ดังกล่าว เรื่องราวของครอบครัวข้ามชาติทั้ง 3กรณี จะช่วยทำหน้าที่เปิดเผยความรู้สึกกระอักกระอ่วนของพวกเขาเพื่อให้พวกเราได้ตระหนักว่าจะ “นับหรือไม่นับ” ความเป็นพลเมืองของพวกเขาดี

<u>การปรากฏตัวของคำแพง: กรณีที่ 1</u>

“ข่มาอยู่ไทยนานแล้ว สิบกว่าปีแล้วมั้งมาทำงานโรงงานทำแผ่นหยอ แล้วมาได้ผัวไทยที่เป็นคนงานด้วยกันตอนมีลูกผัวให้กลับบ้านก่อนไปคลอด อ้ายเพิ่นบอกว่ามันยาก(ยุ่งยาก) ถ้าคลอดลูกที่เมืองไทย เพราะแค่ไปฝากครรภ์เขากะวุ่นไปทั้งโรงบาลแล้ว”

คำบอกเล่าของคำแพง แรงงานหญิงชาวลาวที่แต่งงานกับคนไทย ปัจจุบันมีลูก 3 ขวบ โดยนำมาเลี้ยงอยู่ด้วยกันที่บ้านพักคนงาน สะท้อนให้เห็นอุปสรรคขณะที่ตั้งครรภ์แล้วไม่สามารถใช้บริการรับฝากครรภ์ตามปกติได้ทั้งที่สามีเป็นคนไทยแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันแต่ก็อยู่กินกันอย่างเปิดเผยจนปัจจุบัน

“ผัวข่เพิ่นว่า เพิ่นเรียนน้อยบ่ค่อยฮู้อิหยังหลาย ตอนสิไปโรงพยาบาลถึกถามตอบหยังบ่ได้ พวกข่เลยคิดว่าไปออก(คลอด)ที่ลาวดีกว่า ออกลูกแล้วค่อยมาทำงาน ขอลานายจ้างไปมาอยู่ 4-5 งวด (ครั้ง) และลาคลอดได้อีกเดือนหนึ่ง เสียค่าใช้จ่ายหลาย คั่นมีสิทธิ์กะสิประหยัดได้หลายยู แล่วกะบ่เอาอีกดอกลูกมันยาก(ยุ่งยาก)เฮ็ดงานรวยก่อน อายุกะบ่อทันหลาย ”

เสียงสะท้อนจากคำพูดของคำแพงชี้ให้เห็นว่า “ครอบครัวข้ามชาติ” อย่างเธอไม่มีสิทธิ์เรียกร้องมากมายซึ่งสะท้อนให้เห็นความยากลำบากของการเป็นครอบครัวข้ามชาติบนชายขอบของสังคม โดยปัญหาที่ครอบครัวคำแพงประสบเป็นเรื่องสิทธิ์พื้นฐานด้านสุขภาพ และการรักษาพยาบาลจากรัฐ ทั้งนี้พบว่าภาวะความกำกวมของสถานะของเด็กที่เกิดในครอบครัวข้ามชาติมักพบในกลุ่มสามีหรือภรรยาชาวไทยที่เป็นกลุ่มแรงงานระดับรากหญ้าที่ระดับความรู้ระดับประถมศึกษาจึงทำให้เมื่อมีบุตรที่เกิดจากการสมรสข้ามวัฒนธรรมจึงไม่รู้ระเบียบและแนวทางที่ปฏิบัติให้ถูกต้องและด้วยความสนใจเฉพาะเรื่องปากท้องเป็นหลักจึงไม่ค่อย ให้ความสำคัญจึงส่งผลกระทบต่อเด็กที่เกิดมาจึงกลายเป็น “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” เช่นเดียวกับอีกหลายๆ กรณีที่อาจจะยังไม่ปรากฏตัว

การปรากฏตัวของ เชาว์ ริน: กรณีที่ 2

"ครอบครัวเข้ามาอยู่ไทยนานมากแล้ว จนพูดไทยนิดหน่อย แต่ก่อนทำงานอยู่สะพานปลาใกล้กรุงเทพ เจ้านายเห็นว่าพูดไทยได้และเคยมีสามีคนไทยเลยชวนมาอุดร เห็นว่ารายได้ดีกว่า เลยมาขายปลาหมึกปิ้งไม้ละยี่สิบบาท มาหลายคนแยกกันขาย เจ้านายจะมาส่งปลาหมึก ให้ เรามีหน้าที่ล้าง หั่นและเสียบย่างและขาย วันหนึ่งขายหลายช่วงแล้วแต่จุดขายแต่ส่วนใหญ่ขายตอนเย็น ตอนเช้าถึงบ่ายก็เตรียมของ ขายถึง 3-4 ทุ่มทุกวัน"

คำพูดของเชาว์ ริน แรงงานข้ามชาติชาวพม่าที่มารับจ้างขายปลาหมึกย่างที่ตลาดเย็นกลางเมืองสะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนตัวของแรงงานข้ามชาติกับการกระจายความเจริญของประเทศไทยตลอดจนภาระงานที่ค่อนข้างหนัก

"อยู่อุดรมาเกือบปีแล้วอยู่กับครอบครอบที่เป็นญาติๆ กัน แบ่งหน้าที่กันทำ อดีตสามีเป็นคนไทยภาคตะวันตก เจอกันตอนไปทำงานสะพานปลาเขาก็เป็นลูกจ้างเราก็เป็นลูกจ้าง มีลูกด้วยกันหนึ่งคนเขาก็ทิ้งเราไป ไปไหนก็ไม่รู้ ตอนนี้ ลูกได้เกือบ 3 ขวบแล้ว แต่ยังไม่รู้ว่าจะไปเรียนที่ไหนเพราะสามีทิ้งไปไม่มีใครรับรองบุตรให้"

เชาว์ รินสะท้อนให้เห็นว่าวังวนของการเป็นชายขอบและปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นกับลูกเพราะด้วย การแต่งงานของเธอไม่ได้จดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องกับสามีชาวไทยและปัจจุบันเลิกกันแล้ว สิ่งที่ตามมาคือ "ปัญหาทางสถานะบุคคล" ของเด็กจนส่งผลกระทบต่อสิทธิ์พื้นฐานในฐานะพลเมืองของรัฐที่สมควรได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะการเล่าเรียน

"อาจจะขายอีกสัก 3-4 ปี พอมีเงินหน่อยจะกลับบ้าน (พม่า) เพราะอยู่นี่ไม่รู้ว่าลูกจะเป็นอย่างไร โดยเฉพาะสิทธ์การเป็นคนไทยก็สงสารเขาเหมือนกันแต่ต้องรอเวลา"

ปัญหาเรื่อง "ความกำกวมของสถานะ" ของลูกที่เกิดในครอบครัวข้ามชาติมักพบว่าจะนำมาซึ่งประเด็นผลกระทบในมิติอื่นๆ ด้วยเพราะการไม่ได้รับสิทธิ์ความเป็นพลเมือง ลักษณะดังกล่าวพบว่าสามารถพบเห็นได้ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่เขตชายแดนที่เป็นแหล่งเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในภูมิภาคต่างๆของประเทศ และเช่นเดียวกันปัญหาดังกล่าวยังอาจพบได้ในบุตรของครอบครัวคนไทยเองบางกลุ่ม เช่น ครอบครอบของแม่วัยใส เป็นต้น

การปรากฏตัวของครอบครัวอดัม-อุสมัน: กรณีที่ 3

อดัมและอุสมัน เป็นคนบังคลาเทศเชื้อสายโรฮิงญา ลักลอบเข้าประเทศไทยเมื่อสิบกว่าปีที่แล้ว โดยใช้เส้นทางผ่านเกาะสอง ประเทศพม่า-ระนอง และทำงานในจังหวัดอุดรธานี โดยอุสมันเป็นพี่และมีครอบครัวแล้ว มีบุตร 2 คน คนแรกอายุ8 ขวบ ส่วนคนที่ 2 อายุ 3 ขวบแต่งงานกับหญิงไทยชาวอุดร อยู่กินกันจึงย้ายมาขายโรตีที่จังหวัดอุดรฯ ตลอดเวลาที่ทั้งสองได้มาทำงานชุมชนแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดร สิ่งที่เป็นข้อกังวลคือการศึกษาของลูกโดยเฉพาะคนโต ช่วงแรกได้รับการศึกษาของโรงเรียนรัฐในชุมชน โดยจ่ายค่าการเล่าเรียนเอง ปัจจุบันส่งกลับบังคลาเทศเพื่อเล่าเรียน สิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนคือปัญหาที่กระทบต่อจิตใจเด็ก ด้วยลูกสงสัยถึงไม่ได้รับนม ถูกล้อเรียน ถูกมองเป็นคนแปลกและพูดคนละภาษา

"*ลูกบอกว่าหนูไม่ได้รับคูปองนมโรงเรียนเพราะเพื่อนๆว่าหนูไม่ใช่คนไทยครูเลยไม่แจกนม ทุกวันตอนเช้าไม่อยากไปโรงเรียน เขาบอกไม่มีความสุขไม่อยากเรียน บางครั้งคุณครูก็เรียก "ลูกบัง" ลูกบอกเขาอาย*"

อุสมันสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่เด็กวัยลูกสาวสมควรได้รับภายใต้ความมั่นคงและการดูแลอย่างทั่วถึงและใส่ใจ นอกจากนั้น จันผู้เป็นภรรยาชาวไทยสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวข้ามชาติของเธอถูกมองในฐานะที่แปลกแยก

"*ออกโรงเรียนตั้งแต่จบ ป. 6 ไปทำงานแถวแม่กลอง เลยพบอุสมัน รู้ว่าเขาเป็นแขกแต่เขาขยัน ส่วนตัวเองครอบครัวยากจน แต่งงานมาสิบปี คนอื่นบอกบ้าไปแล้วเขาเอา (แต่งงาน) ฝรั่ง แต่ตัวเองเอาแขก คิดว่าเขาเป็นคนดี ขยันค้าขาย ครอบครัวพ่อแม่รับไม่ได้ ไม่ช่วยเหลือ เลยมาเช่าบ้านขายโรตีในเมือง*" นอกจากนี้ จันเล่าว่า

"*เคยท้อเพราะลูกถูกล้อเรียนมาก จนต้องพาลูกไปเรียนที่บังคลาเทศโดยให้น้องชายสามี พากลับบ้าน ไปเองไม่ได้กลัวกลับมาทำงานไม่ได้ ตอนนี้คิดถึงลูกแต่ต้องอดทน และช่วงนี้กำลังเดินเรื่องสัญชาติให้ลูก มีปัญหาเยอะและค่าใช้จ่ายเยอะ*"

เสียงสะท้อนของครอบครัวอุสมันทำให้เห็นว่าข้อกฎหมายบางอย่างยังเป็นอุปสรรคให้ลูกที่เกิดจากครอบครัวข้ามชาติยังต้องต่อสู้เพื่อความเป็นพลเมืองและต่อสู้กับสายตาของคนรอบข้างในฐานะคนไทยต่างเชื้อชาติอันนำมาซึ่งการพร่องโอกาสที่สมควรจะได้รับ

จากทั้ง 3 กรณีชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์นั้นเปลี่ยนแปลงสังคมไทยได้อย่างราบคาบด้วยอุปสงค์ต่อแรงงานไร้ฝีมือราคาถูกจึงเป็นปัจจัยดึงสำคัญที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายเข้าประเทศซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะผิดกฎหมายและด้วยว่าแรงงานข้ามชาติเหล่านั้นเองก็มีความสำคัญต่อการผลิตภายในประเทศรัฐบาลจึงใช้แนวทางการจัดการผ่านระบบทะเบียนราษฎร์แบบอนุโลม เพื่อปรับยกให้แรงงานข้ามชาติเข้าระบบเพื่อเปลี่ยนไปเป็นกำลังผลิตสำคัญของประเทศ คนกลุ่มดังกล่าวจึงปะปนกับพลเมืองของรัฐและบางส่วนก็แต่งงานกับคนไทย ผลที่เกิดขึ้นมิใช่เพียง แรงงานข้ามชาติเหล่านั้นที่มีสถานะคลุมเครือหากแต่ลูกที่เกิดมาก็ต้องประสบชะตากรรมเดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และด้วยมรดกความคลุมเครือทางสถานะดังกล่าวนี้เองจึงขับส่งให้เด็กกลุ่มนี้กลายเป็นคนชายขอบกลุ่มใหม่ของสังคมอีกกลุ่มทั้งนี้ในทางภูมิศาสตร์ “คนชายขอบ” มักจะเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาดั้งเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ การเมืองซึ่งเป็นผลของโลกาภิวัตน์ส่วนในทางสังคมวัฒนธรรม “คนชายขอบ” ย่อมกลายเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมวัฒนธรรมหลักแรงงานข้ามชาติลอดรัฐและครอบครัวก็อยู่ในลักษณะดังกล่าว ผลคือไม่ได้รับการยอมรับ ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกันการเข้าถึงบริการทางสังคม ตลอดจนไม่สามารถเข้าถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิได้ กระบวนการกลายเป็นชายขอบของเด็กจากครอบครัวข้ามชาติจึงเป็นผลของการปฏิภาคกันระหว่างโลกาภิวัตน์กับกระบวนการกลืนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นและมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต

บทส่งท้าย: สรุปและข้อเสนอแนะ

แรงงานข้ามชาติเป็นประเด็นปัญหาที่ถูกกล่าวขานอย่างมากในสังคมไทยยุคนี้ ด้วยเพราะประเทศไทยมีพลวัตรการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและบริการประเภทต่างๆ และประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน ดังนั้นผู้ประกอบการจึงนำแรงงานข้ามชาติมาทดแทน ซึ่งในแต่ละปีกลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่น้อยกว่า 1.6 พันล้านบาทสาเหตุหลักของการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติคือผลจากปัญหาความยากจนในประเทศต้นทางเหล่านั้น กอรปกับประเทศไทยเองมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้าน จึงเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญให้แรงงานจากประเทศที่ด้อยกว่าทางเศรษฐกิจเดินทางเข้ามาเพื่อเติมช่องว่างของการขาดแคลนแรงงานในประเทศไทยด้วยนโยบายการกระจายความเจริญด้านเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ทำให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้จึงกระจายตัวไปตามเขตเศรษฐกิจในภูมิภาคต่างๆ ด้วย ส่วนหนึ่งมีครอบครัวและสร้างครอบครัวแบบ “ครอบครัวข้ามชาติ” ด้วยการแต่งงานกับคนไทยซึ่งมักเป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาน้อยและเป็นคนชนบททั้งนี้การแต่งงานเป็นการปฏิบัติที่มีความซับซ้อนทางซึ่งทำให้เด็กที่เกิด

จากครอบครัวข้ามชาติเหล่านี้กลายเป็นเด็กชายขอบและด้อยโอกาสที่ถูกเลือกปฏิบัติและประสบปัญหาในหลายๆประเด็น

สำหรับปัญหาสำคัญที่พบ คือ ของครอบครัวข้าชาติคือการเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิทางการศึกษา สิทธิทางสุขภาพ การถูกเลือกปฏิบัติที่ไม่ชอบธรรม เนื่องจากมายาคติและการยัดเยียดจากอคติทางชาติพันธุ์ต่อคนข้ามชาติ และถูกจัดเข้ากล่องความเป็นชายขอบอย่างเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ด้วยว่า “เด็กข้ามชาติ" ที่เกิดในประเทศไทยจากพ่อแม่ที่เป็นคนข้ามชาติแบบ “ลอดรัฐ” ซึ่งเด็กเหล่านี้สมควรจะได้รับการขึ้นทะเบียนจากรัฐแต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น โดยอาจเกิดจากความไม่รู้ของพ่อแม่ หรือการปฏิเสธการขึ้นทะเบียนจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแต่ก่อนมักพบในบริเวณจังหวัดชายแดนเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันด้วยนโยบายการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาคของประเทศทำให้สามารถพบปัญหาลักษณะดังกล่าวในหลายๆ ที่ทั่วประเทศทั้งนี้ปัญหา “**ความไม่ชัดเจนทางสถานะ**” นำมาซึ่งปัญหาสำคัญหลักๆ 3 ลักษณะได้แก่

1) ปัญหาการได้การรับรองทางทะเบียนจากรัฐและการได้รับสัญชาติ ปัญหานี้เป็นต้นตอของปัญหาสิทธิมนุษยชนอื่นๆ เนื่องจากเมื่อไม่ได้การรับรองจากรัฐแล้ว หน่วยงานอื่นมักจะนำสิ่งนี้มาเป็นข้ออ้างเพื่อที่จะไม่ปฏิบัติตามสิทธิที่เด็กข้ามชาติเหล่านี้ควรจะได้รับเพราะว่าความคลุมเครือกำกวนทางสัญชาติ รวมถึงการปฏิเสธที่จะขึ้นทะเบียนพร้อมกับให้สัญชาติกับเด็กที่เกิดในประเทศไทยตามหลักดินแดนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะเขาเกิดจากพ่อหรือแม่ซึ่งเป็นคนข้ามชาติที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

2) ปัญหาการได้รับบริการทางสาธารณสุข ซึ่งประเทศไทยได้มีกฎหมายรองรับในเรื่องนี้อยู่แล้ว คือในรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการบริการด้านสาธารณสุขและสวัสดิการรัฐ ทว่าหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้ยกความเป็นเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้ถูกรับรองทางทะเบียนขึ้นมาเพื่อเป็นข้ออ้างที่จะไม่รักษาหรือให้บริการทางด้านสาธารณสุข

3) ปัญหาการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญเรื่องหนึ่ง ซึ่งประเทศในไทยก็ได้มีกฎหมายที่รองรับการจัดการศึกษาโดยรัฐให้กับบุคคลเอาไว้อย่างน้อย 12 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แต่ทว่าตามข้อเท็จจริงก็ยังมีโรงเรียนของรัฐบางแห่งปฏิเสธที่จะรับเด็กข้ามชาติเหล่านี้เข้าไปศึกษา เนื่องจากเขาเป็นคนที่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนหรือไม่ได้มีสัญชาติไทย

จากปรากการณ์ที่กล่าวมานับเป็นสถานการณ์การละเมิดสิทธิของบุคคลในครอบครัวข้ามชาติ พบว่า สาเหตุสำคัญมาจากปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ การสร้างและผลิตซ้ำทางวาทกรรม เพื่อตอกย้ำให้

เห็นว่าแรงงานข้ามชาติเหล่านี้เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ต้องทำการควบคุมอย่างจริงจัง แรงงานข้ามชาติเหล่านี้เข้ามาแย่งงานแรงงานไทย แรงงานข้ามชาติเป็นตัวอันตรายน่ากลัว สภาพการณ์เหล่านี้ถูกสร้างเป็นภาพมายาที่กดทับให้สังคมไทยหวาดระแวงแรงงานข้ามชาติอยู่ตลอดเวลาจนกระทบต่อเด็กที่เกิดจากครอบครัวข้ามชาติด้วยโดยปริยาย

บรรณานุกรม

กชกร สุทาวัน และทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. (2552*). การแต่งงานข้ามชาติของหญิงไทย:การศึกษาปัญหาเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบาย*. **วารสารบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต**, 5, 3 (ก.ย.-ธ.ค. 2552), 254-256.

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2546). **สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา**. นครปฐม : สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). **การจัดระบบคนไร้รัฐในบริบทประเทศไทย** (เอกสารรวมบทความวิชาการการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่อง “จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย”). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

จงจิตร อังคทะวานิช. (2552). **การวิจัยเพื่อพัฒนาหน่วยสหเวชศาสตร์ชุมชนต้นแบบ เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ตามนโยบายเมืองไทยแข็งแรง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ธนากร พรมหาญ. (2547). *เพศสัมพันธ์ที่ไร้พรมแดน*. **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์**, 51(13), 38 – 39.

ทศพล ทรรศนกุลพันธ์. (2554). **แรงงานสิทธิมนุษยชนแรงงานต่างด้าว**. กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์เขต 4.

ปวีณรัตน์ แสงโทณ์โพธิ์. (2556). **ผลกระทบของการค้าแรงงานต่างด้าวต่อความมั่นคงของชาติในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง: กรณีศึกษา 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย**. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์ และคณะ. (2555). **ความไม่เป็นธรรมด้านเศรษฐกิจและแรงงาน: ปัญหาและข้อเสนอเชิงนโยบาย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

วินัย ดะห์ลัน และคณะ. (2553). **การวิจัยเพื่อพัฒนาหน่วยสหเวชศาสตร์ชุมชนต้นแบบเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว. (2556). **สถิติแรงงาน/428 มกราคม พ.ศ. 2556**. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.

สุริชัย หวันแก้ว. (2550). **กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2556). **ผลกระทบจากแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจะเป็นอย่างไรเมื่อไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) ในปี 2558**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยกสิกรไทย.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และกมลชนก ขำสุวรรณ. (2557). **ใครคือผู้ด้อยโอกาสคนต่อไป? ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน** (รายงานการประชุมวิชาการ ประชากรและสังคม ประจำปี 2557). นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

Delamotte, Y. and Takezawa, S. (1984). **Quality of Working Life in International Perspective**. Switzerland : International Labor Organization.

Portes, A. and Walton, J. (1981). **Labor, Class and International System**. New York : Academic press.